

УДК [37.01:004]:811.111
DOI: 10.36979/1694-500X-2022-22-6-123-130

АДАПТАЦИЯ КОМПЬЮТЕРНЫХ ПРОГРАММ К ОБУЧЕНИЮ ГРАММАТИКИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И МЕТОДЫ ИХ ПРИМЕНЕНИЯ

А.А. Израйилова

Аннотация. Рассматривается внедрение компьютерных технологий в учебный процесс, направленный на обучение грамматике английского языка. Оценивались содержание, технические и санитарно-технические аспекты компьютерных средств обучения. Выявлено адекватное обеспечение современного этапа информатизации образования компьютерными обучающими программами на английском языке, а также отсутствие качественных программно-методических разработок, отвечающих определённым требованиям. Электронные учебные материалы должны включать электронные учебники, мультимедийные энциклопедии, электронные словари, материалы для самостоятельного изучения и подготовки учителей. Однако, учитывая, что учебный процесс в школе строится в соответствии с требованиями учебного плана и образовательных стандартов, было отмечено, что компьютерные программы можно рассматривать лишь как вспомогательное средство в решении учебных задач. Внедрение информационно-компьютерных технологий в процесс обучения английской грамматике обусловлено расширением объёма самостоятельной работы студентов. Кроме того, в этой статье делается попытка показать разницу между традиционными методами обучения в системе среднего образования и использованием информационных и коммуникационных технологий в методике преподавания английского языка. В статье показано, как адаптировать и использовать компьютерные программы при обучении английской грамматике в процессе обучения.

Ключевые слова: информационно-технологические средства; компьютер; английский язык; процесс обучения; интернет-ресурсы; деятельность; управление; процесс.

АНГЛИС ТИЛИНИН ГРАММАТИКАСЫН ОКУТУУ ҮЧҮН КОМПЬЮТЕРДИК ПРОГРАММАЛАРДЫ ЫЛАЙЫКТАШТЫРУУ ЖАНА АЛАРДЫ КОЛДОНУУ ЫКМАЛАРЫ

А.А. Израйилова

Аннотация. Англис тилинин грамматикасын окутууга багытталган окуу процессине компьютердик технологияларды киргизүү каралууда. Компьютердик окуу каражаттарынын мазмунуна, техникалык жана санитардык-техникалык аспектилерине баа берилди. Билим берүүнү маалыматташтыруунун заманбап этабын англис тилиндеги компьютердик окутуу программалары менен адекваттуу камсыз кылуу, ошондой эле белгилүү бир талаптарга жооп берген сапаттуу программалык-методикалык иштеп чыгуулардын жетишсиздиги аныкталган. Электрондук окуу материалдары электрондук окуу китептерин, мультимедиялык энциклопедияларды, электрондук сөздүктөрдү, өз алдынча окуу үчүн материалдарды жана мугалимдердин даярдыгын камтууга тийиш. Бирок мектепте окуу процесси окуу планынын жана билим берүү стандарттарынын талаптарына ылайык курулгандыгын эске алып, компьютердик программалар билим берүү маселелерин чечүүдө көмөкчү каражат катары гана каралышы мүмкүн экендиги белгиленди. Англис тили грамматикасын окутуу процессине маалыматтык жана компьютердик технологияларды киргизүү студенттердин өз алдынча иштеринин көлөмүнүн кеңейиши менен шартталат. Мындан тышкары, бул макалада орто билим берүү системасындагы салттуу окутуу ыкмалары менен англис тилин окутууда маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуунун ортосундагы айырмачылыкты көрсөтүүгө аракет жасалган. Макалада англис тилинин грамматикасын окутуу процессинде компьютердик программаларды кантип ыңгайлаштыруу жана колдонуу керектиги көрсөтүлгөн.

Түйүндүү сөздөр: маалыматтык-технологиялык каражаттар; компьютер; англис тили; окуу процесси; интернет-ресурстары; ишмердик; башкаруу; процесс.

ADAPTATION OF COMPUTER PROGRAMS IN TEACHING ENGLISH GRAMMAR AND METHODS OF THEIR APPLICATION

A.A. Izrailova

Abstract. The article deals with the introduction of computer technologies in the educational process aimed at teaching the grammar of the English language. The content, technical and sanitary-technical aspects of computer teaching aids were evaluated. An adequate provision of the modern stage of informatization of education with computer training programs in English, as well as the lack of high-quality software and methodological developments that meet certain requirements, is revealed. Electronic learning materials should include electronic textbooks, multimedia encyclopedias, electronic dictionaries, self-study materials, teacher training materials. However, given that the educational process at school is built in accordance with the requirements of the curriculum and educational standards, it was noted that computer programs can only be considered as an auxiliary tool in solving educational problems. The introduction of information and computer technologies in the process of teaching English grammar is due to the expansion of the volume of independent work of students. In addition, this article attempts to show the difference between the traditional method of teaching in the secondary education system and the use of information and communication technologies in the methodology of teaching English. The article shows how to adapt and use computer programs in teaching English grammar in the learning process.

Keywords: information technology tools; computer; English language; learning process; Internet resources; activity; management; process.

Изилдөөнүн максаты жана милдети жалпы билим берүү мекемелеринде маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуунун негизинде англис тилинин грамматикалык сүйлөө көндүмдөрүн калыптандыруу боюнча компьютердик программалардын өзгөчөлүгүнө саресеп жасоо.

Кирешүү: Маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен өтүлгөн сабактар окуучулардын предметти оңой өздөштүрүүсүнө мүмкүндүк берет [1].

Грамматикалык сүйлөө көндүмдөрүн калыптандыруу процессинде МКТны жайылтуу орто мектепте «Англис тили» билим берүү дисциплинасынын максаттарына жана милдеттерине ылайыкташтырылып, бир катар маселелерди чечүүгө жардам берет [2], тактап айтканда: чет тилин окутууга маалыматтык-коммуникациялык технологияларды киргизүү аркылуу окуучуларга багытталган билим берүүнүн милдеттерин ырааттуу ишке ашыруу [3]; класстык жана класстан тышкары иш-чараларда жаңы окуу куралдарын колдонуу аркылуу орто мектепте англис тилин натыйжалуу жана рецептивдүү окутуунун натыйжалуулугун жана сапатын жогорулатуу [4]; чет тил билим берүүнүн коммуникативдик багытын камсыз кылуу [5]; билим берүүнү индивидуалдаштырууну ишке ашыруу, МКТны өз алдынча билим алуу процессине интеграциялоо, «маданий мейкиндикти» калыптандыруу; грамматикалык сүйлөө көндүмдөрүн калыптандыруу

деңгээлин түзүүнү, байкоо жүргүзүү жана сапатын эске алуу менен, ошондой эле өзүн өзү контролдоо жана өзүн өзү башкаруу тутумунун башкаруу куралдарынын жыйындысын колдонуу менен чет тилин окутуу процессин башкаруу; маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын негизинде баалоо [6]; билим берүү мекемесинин маалымат мейкиндигинде чет тил мугалимдери үчүн маалыматтык-методикалык базаны түзүү.

Талкуулоо: Англис тилинин грамматикалык жагын окутууга багытталган тигил же бул компьютердик окуу каражаттарын (КОК) билим берүү процессине киргизүү тууралуу маселени чечүүдөн мурун, мындай программаларды пайдаланууда пландаштырылган класста гана иштеген мугалимдер менен биргеликте мурунку жана кийинки деңгээлдеги окутуучулардын катышуусу менен эксперттик баалоо жүргүзүү керек. Мындай иш чара окутуунун үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылуу үчүн зарыл.

Компьютердик окуу каражаттарына эксперттик баалоо жүргүзүүнүн мазмундук, техникалык жана санитардык-гигиеналык аспектилери белгилөөгө болот.

Мазмундук аспектилери:

1. Программанын мазмунун окутуунун максаттарына жана милдеттерине шайкеш келтирүү.

2. Компьютердик окуу каражаттарынын мектептин моделине, билим деңгээлине, класстын же тил тобунун адистешүүсүнө көңүл буруу.

3. Жергиликтүү тилге шайкештик.

4. Коммуникативдик басым.

5. Программага ылайыкташуу:

- тактуулук (жакынкы жана узак мөөнөттүү окуу максаттарына жетүү үчүн студенттердин жеке өзгөчөлүктөрүн эске алуу);
- адекваттуулук (туруктуу жана кырдаалдык жеке өзгөчөлүктөрдү эске алуу);
- динамикалуулук (студент жөнүндө маалыматтардын топтолушуна байланыштуу студенттин моделин түзөтүү).

6. Ушул КОК диалогунун педагогикалык мааниси. Диалогдун тили. Диалогдун тууралыгы. Нускамалардын тактыгы.

7. Компьютердик окуу каражаттарын класстык жана класстан тышкаркы иштерге киргизүү.

8. Ушул КОК менен иштөөнүн формасы: өз алдынча/жеке, жуп, топ.

9. Окуу материалынын аныктыгы.

10. Окуу материалынын социалдык-маданий багыты.

11. Билимди көзөмөлдөө тутумунун болушу. Техникалык аспектилер:

1. КОКтун минималдуу системалык талаптарынын жеке компьютердин же компьютердик парктын техникалык мүмкүнчүлүктөрүнө (иштөө тутуму, процессор, оперативдик эс тутум, катуу дисктеги бош орун, үн картасы жана башкалар) шайкештиги.

2. Уюлдук версиянын болушу.

3. Иштин жекече багыты: өз алдынча же инструктор менен (окутуучу, лаборант, ата-эне). Колдонуучунун программаны өз алдынча орнотуу мүмкүнчүлүгү. Көз карандысыздык талаасы.

4. Программандан Интернетке түз чыгуу. Онлайн режимде иштөө.

5. Маалыматты берүү мүмкүнчүлүктөрү (дисплейге жайгаштыруунун рационалдуулугу, презентациянын ыкмаларынын көп түрдүүлүгү – түс, үн, сүрөттөр, графиктер, чиймелер, таблицалар ж. б.).

6. Маалыматты иштеп чыгуу мүмкүнчүлүктөрү.

7. Башкаруу ыкмалары: «чычкан», джойстик, клавиатурадан киргизүүгө ылайыкташкан кадамдуу же текст ачыкчтары.

Санитардык-гигиеналык аспектилер:

1. Окуучунун жаш өзгөчөлүктөрүн эске алуу.

2. Үзгүлтүксүз иштөөнүн узактыгын жөнгө салуу.

3. Окуучу менен компьютердин ортосундагы диалогду бузбастан тыныгууларды же профилактикалык иш-чараларды камтуу мүмкүнчүлүгү (мисалга алганда, көз гимнастикасы, дене тарбия тынымдары же дене тарбия мүнөтү).

Мындан тышкары, КОК экспертизадан өткөрүлгөндөн кийин, жыйынтыктар чет тилдер усулдук бирикмесинин ичинде талкууланууга тийиш. Маалыматты усулдук бирикменин бардык мүчөлөрүнө жеткирүү маанилүү, себеби келечекте бул программаны башка мугалимдер да колдонсо болот. Алынган натыйжаларды протоколго жазып, маалыматтарды компьютердик окуу каражатынын паспортуна, ал эми жалпы маалыматты каталогго жана классификаторго киргизүү максатка ылайыктуу.

Мында, КОК паспортуна эксперттик баалоонун жыйынтыгынан тышкары, колдонуучунун каттоо номери же электрондук продукт сатып алынгандан кийин дароо толтурулуучу каттоо картасынын купону киргизилет. Келечекте бул программанын колдонулушу жөнүндө статистикалык маалымат паспортко киргизилет. Мындай статистикалык маалыматта колдонуунун толуктугу жана жыштыгы, окуу процессинин бардык катышуучуларынын (окуучу, окутуучу, методист, лаборант ж. б.) КОК менен иштөөсүн уюштуруу, программаны өркүндөтүү, анын натыйжалуулугун жогорулатуу максатында киргизилген бардык толуктоолордун жана өзгөртүүлөрдүн датасы жана мазмуну камтылат.

Кийинки этапта маалымат тутумдаштыруучуларга киргизилет: каталогдо программанын аталышы, автору же иштеп чыгуучусу, жарыяланган жылы, окуу-усулдук комплекдине (ОУК) кирген башка элементтердин болушу, усулдук сунуштар жана программанын өзгөчөлүктөрү, тутумдун талаптары бекитилет. Окуу-усулдук комплекдине басылып чыккан окуу куралдары (мугалим үчүн китеп, окуу китеби, эмгек китепчеси, окуу үчүн китеп, ырлар жана ырлар жыйнагы), электрондук маалымат каражаттары боюнча колдонмолор, аудио- жана видеокассеталар

кириши мүмкүн. Мисалга алганда, англис тилин окутууга байланышкан REWARD, WAY AHEAD окуу курстарын ж. б. белгилөөгө болот.

Классификатор билимдин ар кандай деңгээлдеринде сүйлөө ишинин түрлөрү жана тилдин аспектилери боюнча иштөөдө программанын колдонулушу жөнүндө маалыматты уюштурууга шарт түзөт. Азыркы мезгилде окшош аталыштагы программалар көп экендигин эске алуу менен программанын мукабасынын иллюстрациясын каталогго киргизүү аркылуу маалыматты тагыраак көрсөтүүгө болот.

Ошентип, электрондук продукт боюнча маалыматтарды тутумдаштыруу, аны билим берүү процессине киргизүү тажрыйбасын жалпылоо мугалимдин ишин сарамжалдуу жана жемиштүү, ал эми билим берүү процессин натыйжалуу кылууга өбөлгө түзөт.

Грамматикалык аспектиге (ГА) окутуунун компьютердик модели негизинен белгилүү типтеги компьютердик программаларды колдонууга багытталууга тийиш. Бирок ар кандай типтеги программалардын иштелип чыгуучу түрлөрү абдан көп болгонуна жана алардын артыкчылыгы талашсыз экендигине карабастан, ГАны окутуунун билим берүү процессине коюлган талаптарга ылайык илимий негизделген моделдери жокко эсе.

Натыйжада грамматикалык аспектини окутуунун максаттарына, милдеттерине, шарттарына жана өзгөчөлүктөрүнө, ошондой эле тилдин жана сүйлөө ишмердүүлүгүнүн башка аспектилерине шайкеш келген мындай окутуу моделдеринин жоктугу окуу процессинде компьютерлерди колдонуу идеясынын беделин түшүрүүгө алып келиши мүмкүн.

Билим берүүнү маалыматташтыруунун учурдагы этабын англис тилиндеги компьютердик окутуу программалары менен жетиштүү деңгээлде камсыз болуусу, ошону менен бир катарда белгилүү бир талаптарга жооп бере турган сапаттуу программалык камсыздоонун жана методикалык иштеп чыгуулардын тартыштыгы менен мүнөздөөгө болот. Электрондук окуу материалы электрондук окуу китебинин өзүн, мультимедиялык энциклопедияны, электрондук сөздүктү, жеке иштөө үчүн окуу комплексин, мугалим үчүн окуу материалдарын камтууга

тийиш. Бирок мектептеги окуу процесси окуу программасына жана билим берүү стандартынын талаптарына ылайык куралгандыгын эске алуу менен компьютердик программаларды билим берүү маселелерин чечүүдө жардамчы курал катары гана кароого болот. Андыктан негизги окуу китептерин (НОК) жана окуу планы боюнча берилген предметтик багыт боюнча сааттардын санын сактоо менен компьютердик окуу каражаттарын жалпы билим берүүчү мектепте англис тилин окутуунун максаттарына жана милдеттерине ылайыкташтыруу милдети өзгөчө мааниге ээ экендигин баса белгилеп кетүү зарыл.

Азыркы мезгилде өлкөбүздүн билим берүү мейкиндигинде негизинен чет элдик компьютердик программалар көп санда сунушталууда. Бул программалардын бардыгы эле коюлган максаттарды жана милдеттерди чечүүгө жардам бере албайт. Аларды изилдеп, кандай көндүмдөргө жана жөндөмдөргө багытталгандыгын аныктоого жана колдонулуп жаткан окуу материалдарын билим берүү стандарттарынын бардык талаптарына ылайыкташтырууга аракет кылуу зарыл.

Азыркы компьютердик программалар англис тилинин грамматикалык аспектиси боюнча иштөөгө гана багытталган программалар болуп саналат. Мындан тышкары, алар толук окуу курстарын же грамматикалык модулу камтылган окуу материалдарын өзүнө камтыйт. Жалпысынан бул программалар көп ишмердүүлүгүнүн жана тилдин аспектилеринин бардык типтеринде иштөөгө багытталган.

Грамматикалык көндүмдөрдү калыптандыруу жана актуалдаштыруу багытындагы программалар өзгөчө мааниге ээ. Бул программалардын структурасын шарттуу түрдө эки топко бөлүүгө болот (таблица 1). Биринчи топ теориялык материалды киргизүү, аны интерактивдүү көнүгүүлөргө ылайыкташтыруу жана актуалдаштыруу принцибине негизделген программалардан турат. Экинчи топко бул көндүмдөрдү басылмалардан чыккан окуу куралы менен айкалыштырууга багытталган программаларды кошууга болот. Көнүгүүлөрдүн машыгуу мүнөзү тапшырмалардын маани-маңызына, сүйлөө жана социалдык-маданий баалуулугуна эч кандай карама-каршы келбейт.

Таблица 1 – Грамматикалык көндүмдөрдү калыптандыруу жана актуалдаштыруу багытындагы программалардын структурасы

Кат. №	Программалардын структурасы	Көндүмдөр
1	1-топ	Теориялык материалды киргизүү, аны интерактивдүү көнүгүүлөргө ылайыкташтыруу жана актуалдаштыруу принцибине негизделген программалар
		«The Grammar Rom» (Intermediate)
		«The FCE Grammar Rom» (Upper intermediate language study and FCE preparation)
		«The FCE Grammar Rom Specimen Exams» I. Freebairn, H. Rees-Parnall
		«Focus on Grammar CD-Rom» (Basic — Advanced levels)
2	2-топ	Көндүмдөрдү басылмалардан чыккан окуу куралы менен айкалыштырууга багытталган программалар
		«Essential Grammar in Use» R. Murphy (Elementary to lower intermediate)
		«English Grammar in Use» R. Murphy (Intermediate to upper intermediate)
		«Round-up. English Grammar Practice. Exercises and games to practise your English» (Starter – Level 4)

Программалардын интерактивдүүлүгү тилдин аталган аспектилерине окутуунун дагы бир этабын ишке ашырууга мүмкүндүк берет. Бул этапты изилденген материалды сүйлөө көндүмүнө жеткирүү катары мүнөздөөгө болот. Компьютердик программалардагы маалыматтарды бирдиктүү грамматикалык теманын алкагында колдонуу үчүн көнүгүүлөрдүн структурасындагы тапшырмалардын бирдиктүү такталган тизмегин бөлүп көрсөтүү керек. Албетте, «кесилиш» жана «кошуу» сыяктуу байланыштардын башка түрлөрүн да эске алуу зарыл.

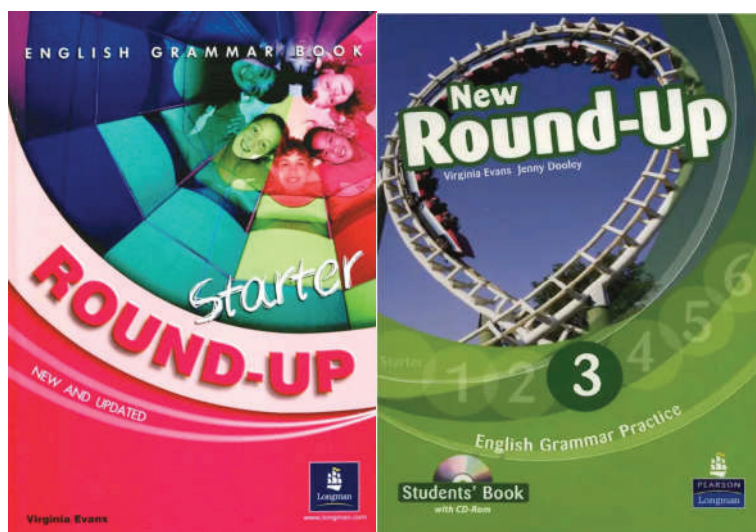
Изилдөөлөрдө таянган маалымат толук болушу үчүн «ROUND-UP. English Grammar Practice» курсунун элементи болгон «ROUND-UP» компьютердик программасына кененирээк токтолуп кетели (1-сүрөт). Longman компаниясы тарабынан иштелип чыккан бул программа өзүн башка окуу-методикалык комплектилерге альтернативдүү грамматикалык колдонмо катары далилдей алды. Мисалга алсак, буга чейин англис тилин башталгыч жана орто деңгээлдерде (окутуу моделинин II, III жана IV мектептери) тереңдетип үйрөтүүчү класстар үчүн О.В. Верещагина, О.В. Афанасьева, И.В. Михеевалар тарабынан иштелип чыккан «English» ОМК негизги

грамматикалык окутуу программасы болуп келген.

«ROUND-UP. English Grammar Practice» КПнын негизги максаты болуп грамматикалык көндүмдөрдү калыптандыруу жана алардын калыптануу деңгээлин көзөмөлдөө эсептелет. Бул дифференциалдаштырылган жана жекече мамилени ишке ашырууга, окуучуга карата мүмкүн болушунча объективдүү жана достук мүнөздө көзөмөл жүргүзүүгө жана катачылыктар менен иштөөдө кайтарым байланышты ыкчам камсыз кылууга мүмкүндүк берет. Белгилей кетүүчү нерсе, бул компьютердик программаны билимдин бардык деңгээлдеринде бирдей аталыштагы грамматикалык жардам менен катар колдонууга мүмкүн.

Бул программаны, билим берүүнүн түрүнө ылайык, КП типологиясынын көз карашына ылайык карап, көнүгүү жана башкаруу модуль менен айкалыштырууга болот. Аталган модуль окуучулардын өз алдынча иштөө режиминде грамматикалык блокторго топтолгон көнүгүүлөрдүн сериялары менен колдонулуп, күчтүү грамматикалык көндүмдөрдү иштеп чыгууга өбөлгө түзөт. Ал эми программанын көзөмөл жүргүзүү функциясы ката жооптордун

1-сүрөт – «ROUND-UP. English Grammar Practice»

санын, программанын ийгилигин жазуу жана сапаттын аныкталышына негизделген акыркы натыйжаны белгилөө үчүн каражаттардын болушун камсыз кылат (пайыз түрүндө). Програмадагы аткаруу журналы тилдин грамматикалык аспектинин өздөштүрүүнүн натыйжалуулугун көзөмөлдөөгө мүмкүндүк берет.

Бул компьютердик программанын бардык деңгээли бирдей структурада куралып, ар бир курс грамматикалык темаларга бөлүнүп, кайталануу менен деңгээлден деңгээлге өткөн сайын татаалдаша берет. Окуу курсунун иерархиясы (басылмадагысы болсун, анын компьютердик версиясы болсун) грамматикалык материалды тилде системалык байланыштарды орнотуу аркылуу уюштурууга мүмкүндүк берет, билдирүүнү жеңил жана туура формулировкалоону шарттайт. Ар бир грамматикалык тема бир катар көнүгүүлөрдү камтыйт. Бөлүктөрдүн көпчүлүгү «Game/Revision Game» (оюн менен коштолуучу көнүгүүлөр) менен жыйынтыкталат. Бул окуучулардын программага болгон кызыгуусун жана позитивдүү эмоционалдык мамилесин жаратууга өбөлгө түзөт.

Тапшырмалардын натыйжаларын толук каттоо үчүн (көнүгүүлөрдү кайталап аткарууну эске алуу менен), программанын үзүндүлөрүнүн жекече карталары – журналдар иштелип чыккан (10-тиркеме). Аларда бардык темалар,

тапшырмалар жана сыйлык оюндарынын деталдуу схемасы келтирилген. Мындай журналдар өтүлгөн темаларды каттоого гана эмес, программанын тематикалык пландаштырылышына да кызмат кылат. Программанын инструменталдык функциялары окуучунун жообун кабыл алуу, жаттоо жана таануу, ошондой эле компьютерде сакталган туура жооптун версиясы менен салыштырып, натыйжаны баалоо сыяктуу опциялардан турат. Жыйынтыктардын терезесинде студент өзүнүн натыйжасын билип алат жана тапшырманын туура жообу менен тааныша алат. Көрсөткүчтөрү төмөн болгон мезгилде окуучу учурдагы же мурунку деңгээлдеги өткөн темага дагы бир жолу кайтуу мүмкүнчүлүгүнө ээ. Натыйжалар пайыздык көрсөткүчтөр менен эсептелет. Мында белгилүү беш баллдык системадан бир катар артыкчылыктар бар. Ар бир тапшырманы аткаруунун натыйжасын окуучу өз алдынча журналдын тиешелүү тилкесине киргизет жана программа аларды атайын камтылган журналга жазат.

Программа төмөндөгүдөй көнүгүү тапшырмаларын камтыйт:

- тандоонун көптөгөн техникасы боюнча жооп берүү;
- сунушталган жооптордун эки вариантынан альтернативдүү тандоо;

- жоопту клавиатуранын жардамы менен жазуу;
- таблицаларды толтуруу;
- сөздөрдүн же сөз айкаштарынын элементтерин алмаштыруу.

Бул тапшырмалар төмөнкү көрсөтмөлөрдүн жардамы менен киргизилет: click and drag, choose the correct item, fill in the blanks, complete the text, put the verbs in brackets into ж.б.

Программанын төмөнкү негизги артыкчылыктарын белгилөөгө болот:

- «көйгөйлөрдү» четтетүү үстүндө иштөө учурунда окуучуларга өз сабактарын бош убактысына, жекече өзгөчөлүктөрүнө (психикалык операциялардын ылдамдыгына, ЖК менен иштөө көндүмдөрүн жана жөндөмдөрүн калыптандырууга ылайыкташтырып уюштуруу мүмкүнчүлүгү, окуу материалынан «артта калуу» даражасы);
- тилдердин жана тил аралык компетенттүүлүктүн терс кубулуштарын четтетүү процесси көнүгүүлөрдүн жана иллюстративдик материалдардын коммуникативдик багыттуулугунун, англис тилиндеги көрсөтмөлөрдүн жеткиликтүүлүгүнүн, программанын алкагында ар кандай функциялар менен иштөөнүн жеңилдигинин эсебинен жүзөөгө ашырылат;
- грамматикалык көндүмдөр менен машыгуу окуучу үчүн кызыктуу жана жеке мааниге ээ.

Окуу курсу пассивдүү материалдарды тандоо принцибине негизделген (Starter, 1, 2-деңгээлдери), ал окуу жана угуу учурунда таанып-билүү үчүн колдонулат. Ал эми активдүү материалды тандоо окуучунун сүйлөө ишинин жемиштүү түрлөрүндө колдонуу үчүн иштелип чыгат. Мындай өзгөчөлүк жогорку деңгээлдерге (3, 4) гана тиешелүү.

Көнүгүүлөрдү аткарууда окуучулар төмөндөгүдөй мүмкүнчүлүктөргө ээ боло алышат:

- башка ушул сыяктуу айрым элементтерден айырмаланган грамматикалык өзгөчөлүктөрдү колдонуунун эрежелери жана мисалдары камтылган (мисалы, этиштин чак формалары, мезгилдерди координациялоо ж. б.) басылма версия менен

компьютердик программаны айкалыштырып пайдалануу;

- морфологиялык жана синтаксистик темаларды иштеп чыгуу: ар кандай формаларды (көптүк зат атоочтор, этиштин жекелик формалары, ырастоочу, терс жана суроо формалары, толук жана кесилген, ээликти билдирүүчү ж. б.), сын атоочтордун салыштыруу деңгээлдерин, сөз жасоо, пунктуация эрежелерин жана башкаларды өз алдынча түзүү;
- өз алдынча жеке иштөө режимин тандоо;
- тапшырманы аяктаганда анын сапат деңгээлин билүү (тез кайтарым байланыш);
- кетирилген каталарды көрүү жана аларды үлгү менен салыштыруу;
- көнүгүүнү аткаруунун сапатынын деңгээли төмөн болгон учурда, аны кайталоо.

Курстун «ROUND-UP» аталышы спираль түрүндө программаны куруунун жана окуу материалын сунуштоонун маңызын чагылдырат. Ар кандай сүйлөө көндүмдөрүнүн ажырагыс бөлүгү болгон грамматикалык чеберчилик: окуу, угуу, сүйлөө жана жазуу, башка бирөөнүн сөзүн түшүнүүнүн да, жекече сүйлөм түзүүнүн да натыйжалуулугуна таасир этет.

Мектепте англис тилин окутууда системалык грамматикалык билимдердин жана көндүмдөрдүн калыптанышынын ролун жана ордун аныктаган айрым жагдайларды карап көрөлү:

- чет тилиндеги коммуникативдик компетенттүүлүктү башталгыч жана өөрчүгөн деңгээлдерде калыптандыруу максатында орто баскычтагы окуучуларды (4–5 сааттык жумалык окуу жүктөмү менен) окутуу;
- консультативдик сааттарды, жекече жана факультативдик сабактарды өткөрүү.

Окуучулардын даярдыгын өркүндөтүүнүн натыйжалуулугу жекече өбөлгөлөрдүн (материалды өздөштүрүүнүн деңгээли, кызыкчылыктардын багытталышы ж. б.) билим берүү процессин уюштуруунун талаптары жана методдору менен оптималдуу координацияланышынан көз каранды.

Корутунду. Грамматикалык аспектиде иштөө үчүн иштелип чыккан компьютердик программалардын өзгөчөлүгү – аларда

байкалган «сызыктуулукта», башкача айтканда, «маалыматтын өлчөмдөрүн» этап-этабы менен өздөштүрүүдө жана алардын өздөштүрүлүшүн ыкчам көзөмөлдөөдө. Бирок компьютердик окутуу комплекттеринде мындай «сызыктуулук» шарттуу экендигин белгилөө зарыл, анткени алар көбүнчө каталогдорду, колдоо ачыкчытарын ж. б. камтыган «подпрограммалар» же «модулар» түрүндөгү «ажырымдарды» камтыйт.

Биздин оюбузча, ылайыктуу алгоритмдерди колдонуу менен акыл-эс аракеттерин жана түшүнүктөрүн этап-этабы менен калыптандырууга негизделген компьютердик окутуу программалары чет тилиндеги грамматикалык аспектерди окутууда өзгөчө эффективдүү. Бирок англис тилинин грамматикасын өздөштүрүүнүн талап кылынган деңгээлине жетүү үчүн обочолонгон компьютер программаларын колдонуу жетишсиз.

Поступила: 11.04.22; рецензирована: 28.04.22;
принята: 04.05.22.

Адабияттар

1. *Мамрасулова А.Б.* Опытно-экспериментальная работа по дифференцированному обучению студентов на практических занятиях по английскому языку / А.Б. Мамрасулова, Н.М. Эрмекбаева, З. Мадмарова // Вестник Ошского гос. ун-та. 2017. № 4. С. 118–122.
2. *Тилекова Н.Д.* Педагогическое содержание и формы обучения восточному художественному наследию / Н.Д. Тилекова // Международный научный журнал Кыргызско-Узбекского университета “Наука. Образование. Техника”. 2016. № 1 (49). С. 107–114.
3. *Сыдыкбаева Б.Ш.* Структурные особенности придаточных предложений в английском и кыргызском языках / Б.Ш. Сыдыкбаева // Вестник Кыргызского нац. ун-та имени Ж. Баласагына. 2019. № 4 (100). С. 85–89.
4. *Камчибекова З.К.*, Особенности использования соревнований в жизни студентов / З.К. Камчибекова, А.М. Мадаева // Alatau Academic Studies. 2019. № 3. С. 26–31.
5. *Карандина С.И.* Использование информационно-коммуникационных технологий в обучении грамматике английского языка: дис. ... канд. пед. наук / С.И. Карандина. М., 2004. С. 54–62.
6. *Тыныбекова Ч.А.* Маалыматтык-коммуникациялык технологияларды пайдалануу менен англис тилинин окутулушу / Ч.А. Тыныбекова // Вестник Ошского гос. ун-та. 2021. Т. 1. № 4. С. 367–375.